Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Навчально-науковий інститут економіки та бізнес-освіти
Кафедра фінансів, обліку та економічної безпеки

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
освітній ступінь магістр

на тему:

МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Виконав: студент ІІ курсу, 641 групи
спеціальності
073 Менеджмент
Освітня програма
Менеджмент. Управління фінансово-економічною безпекою
Заремба Володимир Петрович
Керівник: канд. екон. наук, доцент Вінницька О. А.
Рецензент: канд. екон. наук, доцент Нещадим Л. М.

Умань – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП……3
РОЗДІЛ 1. МЕНЕДЖМЕНТ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА АГРАРНОГО СПРЯМУВАННЯ …….....6
1.1. Теоретичні засади економічної безпеки підприємства ……...6
1.2. Механізм забезпечення системи економічної безпеки аграрного підприємства……..13
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СФГ «ВОЛОДАР»……..……...…….20
2.1. Загальна характеристика СФГ «Володар» та аналіз результатів виробничої діяльності СФГ «Володар» …….....20
2.1. Аналіз стану забезпечення економічної безпеки СФГ «Володар»……...……...…….29
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СФГ «ВОЛОДАР»……..…....50
3.1. Впровадження паспортизації загроз як інструменту проведення моніторингу стану економічної безпеки СФГ «Володар»..…….……..50
3.2. Підвищення ефективності економічної безпеки СФГ «Володар» на основі запровадження системи «цифрового землеробства»…….....59
ВИСНОВКИ……...68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ…….....71

ВСТУП

Актуальність теми. Високий ступінь ризикованості та невизначеності, обумовлений сьогоднішнім станом економіки, зумовлює необхідність посилення спектру заходів стосовно підтримання економічної безпеки сільськогосподарських підприємств. Забезпечення основних постулатів економічної безпеки, проведення постійного спостереження за станом ключових факторів, що чинять на неї вплив, визначення потенційних та реальних джерел загроз, формування системи захисту, що дозволить мінімізувати та нейтралізувати їх, забезпечити стабільність та надійність суб'єктів сільськогосподарського бізнесу, сформує передумови для їх стійкого розвитку в майбутній перспективі. Відповідно обґрунтування теоретичних надбань сучасної науки та апробація практичного досвіду стосовно нарощення рівня економічної безпеки організацій з врахуванням специфіки функціонування аграрних підприємств набуває особливої актуальності в сучасний період.

Складні умови ведення бізнесу вимагають від аграрних підприємств чіткої системи управління ризиками, підвищення ефективності використання ресурсів та адаптації до нових ринкових умов. Дослідження механізмів забезпечення економічної безпеки, що включає управління витратами, фінансову стабільність, захист від загроз і розвиток адаптаційних стратегій, дозволяє визначити шляхи підвищення стійкості аграрних підприємств до зовнішніх і внутрішніх загроз. Це дослідження також є актуальним у контексті посилення конкурентоспроможності агросектору та забезпечення продовольчої безпеки країни.

Особливістю функціонування аграрної сфери завжди була залежність від низки чинників, що зумовлюють необхідність механізму подвійної адаптації для сільськогосподарських підприємств до умов зовнішнього середовища, зокрема через визначальний вплив не лише економічних,

геополітичних, технічних факторів, а й високу ризикованість, пов'язану із сезонністю діяльності, порівняно низьким рівнем технологічного забезпечення, здатністю продукції до псування, а також вироджуваністю земель та нестабільністю через природно-кліматичні умови, до яких в останні роки додались ще й фактори, пов'язані із військовими діями. Такі обставини обумовлюють необхідність розгляду означеної теми в даній кваліфікаційній роботі.

Метою дослідження є систематизація та узагальнення теоретичних та практичних напрацювань з галузі забезпечення економічної безпеки, конкретизація їх особливостей для сільськогосподарських підприємств, а також розробка пропозицій стосовно удосконалення організації системи економічної безпеки на аграрному підприємстві.

Виходячи з поставленої мети, уточнимо список завдань, що необхідно виконати під час написання кваліфікаційної роботи:

- збір, аналіз та систематизація теоретичного матеріалу стосовно основ формування системи економічної безпеки на підприємстві;
- виявлення особливостей функціонування системи забезпечення економічної безпеки на підприємствах власне аграрного сектору;
- дослідження принципів впровадження механізму економічної безпеки агроорганізацій;
- проведення аналізу господарської діяльності досліджуваного підприємства із акцентуванням уваги на показниках забезпечення економічної безпеки;
- виявлення основних проблем у функціонуванні сільськогосподарського підприємства під час забезпечення економічної безпеки його діяльності;
- формулювання пропозицій для вирішення визначеного кола проблем за рахунок використання новітніх надбань у науці та практиці.

Об'єктом дослідження є селянське фермерське господарство «Володар», що територіально розташоване в с. Водяному в Кіровоградській

області, основною метою діяльності якого вирощування та продаж сільськогосподарської продукції, зокрема пшениці, сої, кукурудзи, соняшнику.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти забезпечення економічної безпеки сільськогосподарських підприємств на основі формування комплексної системи її забезпечення в аграрному секторі.

Інформаційною базою роботи є навчальна, наукова, періодична література, електронні джерела інформації, установчі та фінансові документи СФГ «Володар».

Методи дослідження. Під час проведення даного дослідження було застосовано бібліосемантичний, структурно-логічний, статистичний методи. Дослідження здійснювалося і за використання моделювання, системного методу, а застосовувалось відповідне програмне забезпечення та комп'ютерні технології.

Теоретичне значення дослідження полягає у розробці обґрунтованих підходів та моделей, що дозволяють підвищити стійкість аграрних підприємств до економічних загроз та невизначеностей.

Практичне значення досліджень, що проводились під час написання кваліфікаційної роботи полягає в розробці програми застосування цифрових технологій в діяльність СФГ «Володар», що дасть змогу оптимізувати сільськогосподарські процеси, зменшити ресурсоємність аграрного виробництва та вирішити проблему із забезпеченням персоналом.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати наукового дослідження обговорювалися на X Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених «Сучасні проблеми і перспективи економічної динаміки» (м. Умань, 14 листопада 2024 року).

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел. Робота

містить 11 таблиць, 28 рисунків. Основний текст розміщений на 70 сторінках. Повний обсяг роботи становить 77 сторінок.

ВИСНОВКИ

У сучасних умовах глобальних економічних коливань, воєнних дій та кліматичних змін аграрні підприємства стикаються з низкою викликів, серед яких підвищення вартості ресурсів, нестача робочої сили, посилення конкуренції та загроза рейдерства. Це вимагає створення ефективного механізму управління, здатного забезпечити належний рівень захисту активів, фінансової стабільності та сталого розвитку.

Управління економічною безпекою аграрних підприємств є необхідною умовою для забезпечення продовольчої безпеки країни та підтримки національної економіки. Оптимізація процесів контролю ризиків і забезпечення ресурсної стійкості в агросекторі також дозволяє залучити інвестиції та підвищити інноваційний потенціал галузі, що сприяє її розвитку в довгостроковій перспективі.

Сформований механізм економічної безпеки аграрних підприємств дозволяє вирішити три ключові задачі:

- перманентну реалізацію превентивних запобіжних заходів;
- об'єктивно організувати реагування на виявлені загрози і ризики у внутрішньому та зовнішньому середовищі підприємства;
- своєчасно ухвалити оперативні, тактичні та передбачувані стратегічні рішення відносно дій у непередбачуваних ситуаціях.

Оцінка викликів, загроз, ризиків для економічної безпеки агропідприємства проводиться відповідно до функціональних складових економічної безпеки: виробничої, технологічної, фінансової, кадрової, правової, інформаційної, екологічної, інвестиційної, соціальної, енергетичної, ресурсотехнічної, маркетингової, транспортної, зовнішньоекономічної та інших.

Висновки, отримані в результаті оцінювання за функціональними

складовими, кладуться в основі вибору сценарію щодо прийняття управлінських рішень із забезпечення економічної безпеки аграрного підприємства. Прийняті управлінські рішення, адекватні конкретними умовам стану економічної безпеки підприємства, доводяться до безпосередніх виконавців, які працюють на агропідприємстві.

Успішне функціонування створеного механізму економічної безпеки агропідприємства забезпечується безперервним контролем, тому що саме він забезпечує поєднання інформаційної бази аналізу, планування та реалізації антикризових заходів, оцінку їх ефективності та формування подальших заходів, спрямованих на укріплення економічної безпеки.

Переваги викладеної моделі формування механізму економічної безпеки агропідприємства полягають:

- по-перше, у забезпеченні безперервного стабільного розвитку організації аграрного сектору та досягненні визначених ключових показників його господарювання;
- по-друге, у передбаченні зовнішніх та внутрішніх загроз;
- по-третє, створенні передумов для їх нейтралізації та послаблені впливу потреби здійснення постійного оцінювання стану та рівня економічної безпеки;
- по-четверте, побудові надійних інформаційних каналів, що своєчасно забезпечують керівництво інформацією для прийняття дієвих управлінських рішень.

Підсумком функціонування створеного за такою моделлю механізму економічної безпеки агропідприємства є запобігання локалізація та ліквідація загрозам та ризикам.

СФГ «Володар» виступає сучасним аграрним підприємством, яке здійснює свою діяльність у галузі рослинництва, вирощуючи, переважно усталений перелік технічних культур: пшеницю, соняшник, ячмінь, кукурудзу, сою, тощо. Асортиментний ряд нещодавно було оновлено горохом. На разі, розглядається стратегія диверсифікації виробництва, зокрема для

вирощування овочів, хоча остаточне рішення ще не прийнято. Підприємство володіє власним парком техніки, але користується, у більшості орендними землями.

Фінансова складова діяльності СФГ «Володар», за проведеним аналізом, характеризується стабільністю, хоча останні два роки, відбувався спад господарської діяльності, а 2023 рік виявився збитковим. Наявні певні проблеми в управлінні дебіторською заборгованістю, зокрема помічаємо її зростання, що викликає певні занепокоєння в колі замороження активів, які можна використати на розвиток підприємства.

Показники ж фінансової автономії, стабільності та стійкості знаходяться в межах норми, розраховані показники ризику банкротства є малоймовірними, що окреслює перед СФГ «Володар» перспективи розширення діяльності на основі залученого ресурсу. Кадрова складова економічної безпеки характеризується достатністю, хоча останнім часом виявлено проблему нестачу кадрів, яка ще не відображена у статистичній звітності.

Відповідно, з огляду на отримані вузькі місця у господарюванні під час проведення детального аналізу, вважаємо, що перспективними напрямами удосконалення системи управління економічною безпекою СФГ «Володар» слугуватимуть:

- формування системи перманентного моніторингу загроз економічній безпеці на основі розробки відповідних паспортів загроз;
- впровадження технологій цифрового землеробства, що зважаючи на нестачу кадрових ресурсів, дозволять ефективніше та з меншою потребо залучення кваліфікованих кадрів здійснювати господарську діяльність з утриманням конкурентних позицій на ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антошкін В. К. Закордонний досвід державного сприяння розвитку аграрного сектора в контексті забезпечення економічної безпеки. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу.* 2021. № 1. С. 21-30.

2. Бондар З. К. Призначення, структура та зміст паспорту загроз продовольчій безпеці України. *Інвестиції: практика та досвід.* 2016. № 16. С. 80-84. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/16_2016/19.pdf

3. Бондарчук Н. В., Васільєва Л. М., Міньковська А. В. Стратегічне управління інноваційним розвитком аграрного підприємства для забезпечення його фінансово-економічної безпеки. *Підприємництво та інновації.* 2022. Вип. 23. - С. 37-41. DOI: https://doi.org/10.37320/2415-3583/23.7

4. Василішин С. І. Методичні засади розкриття економічної безпеки в інтегрованій звітності аграрних підприємств. *Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки.* 2020. № 1. С. 65-78. DOI: 10.31359/2312-3427-2020-1-65

5. Гавриленко О. В. Моніторинг і контроль фінансової стійкості та стану економічної безпеки аграрного підприємства. *Український журнал прикладної економіки.* 2019. Т. 4, № 2. С. 24-31. URL: http://ujae.org.ua/wp-content/uploads/2019/11/ujae_2019_r02_a03.pdf

6. Горобець Н. М., Хомякова Д. О., Стариковська Д. О. Перспективи використання цифрових технологій в діяльності аграрних підприємств. *Ефективна економіка.* 2021. № 1. DOI: 10.32702/2307-2105-2021.1.90

7. Дропа Я. Б., Тесля С. М., Піхоцька М. Р. Розвиток системи фінансового моніторингу як складової частини формування ефективного контролю й безпеки в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного*

університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2021. Вип. 37. С. 35-43 DOI: https://doi.org/10.32782/2413-9971/2021-37-5

8. Дуюнова Т. В. Функції та ефективність систем економічної безпеки в менеджменті аграрних підприємств. *Актуальні проблеми інноваційної економіки.* 2019. № 1. С. 85-91. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/jspui/bitstream/123456789/3782/1/15.pdf

9. Заверуха Д. А., Копитко М. І. Характеристика основних елементів сутності економічної безпеки. *Вчені записки університету "КРОК". Серія : Економіка.* 2022. Вип. 1. С. 19-24. DOI: 10.31732/2663-2209-2022-65-19-24

10. Захаров О. І., Лаптев М. С. Сутність, зміст та основні складові економічної безпеки закладів вищої освіти. *Вчені записки університету "КРОК". Серія : Економіка.* 2021. Вип. 3. С. 9-21. DOI: https://doi.org/10.31732/2663-2209-2021-63-9-21

11. Калінеску Т. В., Ревенко Д. С., Мостипан І. Л. Концептуальні положення створення моніторингу систем економічної безпеки підприємництва. *Часопис економічних реформ.* 2021. № 4. С. 12-18. DOI: 10.32620/cher.2021.4.02

12. Кобернюк С. О. Цифрові технології в аграрному маркетингу. *Бізнес Інформ.* 2023. № 2. С. 270-277. DOI: https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-2-270-277

13. Ковальська Л., Голій О., Голій В. Економічна безпека підприємства: сутність, структура та механізм забезпечення. *Економічний форум.* 2023. № 1. С. 126-137. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/1_ukr/06.pdf

14. Колесник О. О., Русіна Ю. О. Економічна безпека підприємства: сутність поняття та систематизація підходів до трактування. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука".* 2019. № 16(2). С. 17-22. URL: https://www.inter-nauka.com/issues/2019/16/5413

15. Коптєва Г. М. Система економічної безпеки підприємства:

сутність, принципи та структура. *Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка.* 2020. Т. 25, Вип. 1. С. 133-137. DOI: https://doi.org/10.32847/business-navigator.57-24

16. Кравченко М. В. Шляхи удосконалення управління фінансово-економічною безпекою підприємств аграрного сектору. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління.* 2020. Вип. 2. С. 230-234. DOI: https://doi.org/10.32782/easterneurope.25-33

17. Кравченко М. В. Моніторинг інноваційно-інвестиційного забезпечення економічної безпеки аграрного сектору. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Економіка і управління.* 2020. Т. 31(70), № 2(1). С. 207-211. DOI: https://doi.org/10.32838/2523-4803/70-2-34

18. Кращі додатки для сільського господарства доступні в 2022 році. URL: https://aggeek.net/ru-blog/kraschi-dodatki-dlya-silskogo-gospodarstva-dostupni-v-2022-rotsi

19. Кузьмінська О. Е. Роль фінансового моніторингу як механізму протидії загрозам у сфері економічної безпеки України. *Наукові праці НДФІ.* 2021. Вип. 4. С. 106-123. URL: http://npndfi.org.ua/docs/NP_21_04_106_uk.pdf

20. Лойко В. В. Загрози економічній безпеці промислового підприємства: сутність та класифікація. *Ефективна економіка.* 2015. № 10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_10_10

21. Мармуль Л. О., Леваєва Л. Ю., Посполіт В. В. Формування конкурентоспроможності аграрних підприємств на засадах фінансово-економічної стійкості та безпеки. *Економічний вісник університету.* 2021. Вип. 48. С. 33-39. URI: http://hdl.handle.net/123456789/7272

22. Мельник С. І. Управління фінансовою безпекою підприємств: теорія, методологія, практика: монографія. Львів: «Растр-7», 2020. 384 с. URL: http://surl.li/zegcja

23. Міняйленко І. В., Хурса В. В. Економічна безпека підприємства:

сутність та індикатори оцінювання. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"*. 2020. № 2. С. 16-23. URL: http://surl.li/erkhra

24. Обиденко Г. О. Середовище функціонування аграрних підприємств у забезпеченні їх економічної безпеки . *Економіка і управління*. 2019. № 3. С. 84-92. DOI: 10.31388/2519-884X-2019-40-141-148

25. Основи точного землеробства для фермера - інфографіка. URL: https://kurkul.com/spetsproekty/1165-osnovi-tochnogo-zemlerobstva-dlya-ermera--infografika

26. Петренко В. С. Факторний аналіз фінансової стійкості економічної безпеки спільних аграрних підприємств. *Економічний аналіз.* 2017. Т. 27, № 4. С. 255-260. URI: http://eKhSUIR.kspu.edu/handle/123456789/7550

27. Пищенко О. В. Система забезпечення еколого-економічної безпеки аграрного виробництва. *Чернігівський науковий часопис. Серія 1 : Економіка і управління.* 2019. Вип. 1. С. 21-27. URL: http://journals.stu.cn.ua/scientific_e-journal_of_chernigov/article/view/234777

28. Пищенко О. В. Теоретично-концептуальні домінанти дослідження еколого-економічної безпеки аграрного виробництва. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки.* 2020. № 4(2). С. 201-206. DOI: 10.31891/2307-5740-2020-284-4(2)-34

29. Полторак А. С., Паламарчук В. Ю. Моніторинг чинників впливу на рівень фінансової безпеки України в умовах діджиталізації. *Modern economics.* 2019. № 18. С. 130-137. DOI: https://doi.org/10.31521/modecon.V18(2019)-20

30. Пташенко Л. О. Стратегічне та інноваційне забезпечення розвитку системи економічної безпеки підприємства: [навчальний посібник].Київ: «Центр учбової літератури», 2018. 320 с. URL: http://surl.li/bundfd

31. Редчиць О. С. Моніторинг загроз виборчим процесам: сучасний стан в Україні та міжнародний досвід впровадження *[Вчені записки*

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Публічне управління та адміністрування. 2022. Т. 33(72), № 2. С. 86-93. DOI https://doi.org/10.32838/TNU-2663-6468/2022.2/15

32. Руденко М. В. Вплив цифрових технологій на аграрне виробництво: методичний аспект. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Економіка і управління.* 2019. Т. 30(69), № 6(2). С. 30-37. DOI: https://doi.org/10.32838/2523-4803/69-6-28

33. Сиротюк Г. Забезпечення економічної безпеки підприємств аграрного сектору. *Вісник Львівського національного аграрного університету. Економіка АПК.* 2021. № 28. С. 121-125. URL: http://visnuk.kl.com.ua/joom/images/archive/econ/28_2021/Econ-28-2021-20.pdf

34. Соколюк С. Ю., Бечко П. К., Чернега І. І., Пташник С. А. Вплив регуляторних механізмів розвитку аграрної сфери на реалізацію потенціалу цифрових технологій. *Економіка та держава.* 2021. № 8. С. 23-27. DOI: 10.32702/2306-6806.2021.8.23

35. Солодовнік О. О. Основні підходи до оцінювання економічної та фінансової безпеки: сутність і напрями вдосконалення. *Бізнес Інформ.* 2021. № 2. С. 6-12. https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-2-6-12

36. Солона О. В. Застосування цифрових технологій в аграрному виробництві. *Техніка, енергетика, транспорт АПК.* 2022. № 3. С. 19-25. DOI: 10.37128/2520-6168-2022-3-3

37. Суханова А. В. Основні складові та принципи економічної безпеки аграрних підприємств. *Український журнал прикладної економіки.* 2019. Т. 4, № 2. С. 97-103 DOI: https://doi.org/10.36887/2415-8453-2019-2-11

38. Точне землеробство та IT рішення в сучасному виробництві в світі. URL: https://travelite.com.ua/tochne- zemlerobstvo-ta-agro-it-rishennia/

39. Ульянченко О. В., Утенкова К. О. Моніторинг ефективності управління механізмом економічної безпеки аграрного сектору. *Інвестиції: практика та досвід.* 2020. № 13-14. С. 19-25. DOI: 10.32702/2306-6814.2020.13-14.19

40. Управління фінансово-економічною безпекою / [В.О. Онищенко, Г.В. Козаченко, С.В. Онищенко, Т.М. Завора]; за заг. ред. В.О. Онищенка та Г.В. Козаченко. Полтава : ПолтНТУ, 2018. 530 с. URL: http://surl.li/wgpqes

41. Утенкова К. О. Теоретичний базис дослідження механізму економічної безпеки аграрного сектора. *Український журнал прикладної економіки.* 2020. Т. 5, № 2. С. 327-335. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/35255/2/NFEPSEV_2021_Utenkova_K-Economic_security_mechanism_104-114.pdf

42. Утенкова К. Теоретичні засади формування системи економічної безпеки аграрного сектору. *Вісник Львівського національного аграрного університету. Серія : Економіка АПК.* 2019. № 26. С. 29-35. URL: http://visnuk.kl.com.ua/joom/images/archive/econ/26_2019/Econ-26-2019-5.pdf

43. Фінансово-економічна безпека: теоретико-правові аспекти: навч. посіб. / кол.авт. [Резворович К. Р. (кер.), Юнін О. С., Круглова О. О0. та ін.] Дніпро: Видавець Біла К. О., 2019. 195 с.

44. Фісуненко П. А. Забезпечення економічної безпеки підприємства: сутність, принципи, функції, методи, засоби. *Економічний простір.* 2019. № 152. С. 176-203. DOI: https://doi.org/10.32782/2224-6282/152-15

45. Цифрова адженда України-2020. URL: https://ucci.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf.

46. Шабінський О. В., Фурдак М. М., Жуков А. В. Використання методів стратегічного управління у процесі забезпечення економічної безпеки підприємств аграрного сектору. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки.* 2017. Вип. 25(2). С. 3336. URL: http://surl.li/jbzvew

47. Шабінський О. В. Структурні та функціональні характеристики економічної безпеки аграрних підприємств. *Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки.* 2017. № 1. С. 33-41.

48. Шестаковська Т. Л., Кушнір С. О. Інноваційні фактори забезпечення економічної безпеки аграрного сектору. *Наукові записки*

Інституту законодавства Верховної Ради України. 2019. № 5. С. 93-104. URL: https://instzak.com/index.php/journal/article/view/1750.

49. Юрій Е. О. Оцінювання фінансово-економічної безпеки в системі фінансового моніторингу діяльності підприємства. *Галицький економічний вісник.* 2023. № 3. С. 71-79. URL: http://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/42533

50. Laxmi Shabadi, S. and Hemavati Biradar, B. (2018) "Design and Implementation of IOT based Smart Security and Monitoring for Connected Smart Farming". International Journal of Computer Applications, vol. 179, no. 11. URL: https://typeset.io/pdf/design-and-implementation-of-iot-based-smart-security-and-4ryid8rc30.pdf

51. S. M. Hussain, K. Farwah, S. Lone, S. and Rashid, M. (2021) "Precision agriculture-Smart Farming: The future of agriculture". Recent Advances in Agriculture, Engineering and Biotechnology for Food Security, pp. 167-171.

52. Sonal, D. (2021) "IoT in agriculture: Smart Farming". Recent Advances in Engeineering, Science and Con-struction Edited Iksad Publications, pp. 137-149, available at: URL: https://www.researchgate.net/publication/358233758

53. The Future of Job Report 2020. World Economic Forum: website, available at: URL:https://www3.weforum.org/ docs/WEF_Future_of_Jobs_2020.